

UN CONJUNT DE LLÀNTIES DE VIDRE D'ESTIL RENAIXENTISTA DE L'ESGLÉSIA DE SANT JULIÀ D'ALTURA (SABADELL)

Joan-Manuel Coll i Riera, Jordi Roig i Buxó (Arrago, SL)

I. L'església de Sant Julià d'Altura

L'església parroquial de St. Julià d'Altura es troba situada al nord-oest del terme de Sabadell, al Vallès Occidental, a 303 metres d'altitud en un pla carener, entre la carretera de Matadepera a migdia i el barranc escarpat on es forma el torrent de Ribatallada a tramuntana.

Sant Julià d'Altura era una parròquia rural de l'antic terme de St. Pere de Terrassa fins l'any 1904, en què la seva disgregació va implicar que el seu territori fos repartit entre els municipis que l'envoltaven: Castellar del Vallès, Matadepera, Terrassa i Sabadell.

Fent un breu recull històric a partir de les fonts documentals, sabem que aquesta antiga parròquia ja apareix esmentada a partir del segle XI, per bé que les mencions a alguns indrets del seu rodal són lleugerament anteriors, cap a les darreries del segle X. La primera referència directa a l'església és de l'any 1029, en una donació de terres al monestir de St. Llorenç del Munt on apareix la cita in terra *Sancti Iuliani*.¹ L'any 1042 ja apareix amb el topònim complet, *Sancti Iuliani Altura*,² i posteriorment, en un document de l'any 1052, s'esmenta la sagrera i l'existència pel cap baix d'una casa i altres edificacions per construir.³ No serà, però, fins al 1066 en què apareix per primer cop com a parròquia, parrochia *Sancti Iuliani de Altura*.⁴ No es coneix, tanmateix, cap acta de consagració ni cap document referent a l'obra de l'església romànica. Al llarg del segle XII, les referències a l'església són ja més abundants.

L'església actual –que és fruit de diverses etapes constructives– està formada per un ampli edifici de planta rectangular amb absis també rectangular, estructurada per cinc arcs torals i vuit capelles als laterals. Presenta un cimbori de cúpula esfèrica al damunt de l'absis principal. La construcció d'aquesta darrera església pot ser datada entre els anys 1611 i 1616, gràcies als contractes i els documents de l'obra conservats a l'arxiu parroquial.

Entre els mesos de juliol de 1998 i febrer de 1999 es van dur a terme, de manera discontinua, intervencions arqueològiques a l'interior de l'església de St. Julià d'Altura. Aquestes van estar motivades, principalment, per les obres d'adequació de l'interior del temple per part de la parròquia del Sagrat Cor de Ca n'Oriac. D'aquesta manera es va intervenir a tot l'interior de l'edifici de l'església, amb una superfície d'excavació entorn dels 185 m²; resta per finalitzar l'excavació d'una part de la necròpolis de l'actual presbiteri (ROIG; COLL: 2003 i 2006).⁵

2. El vas funerari baixmedieval UE 405 (segle XIV - inici segle XVII)

Durant la intervenció arqueològica efectuada entre els anys 1998 i 1999 a l'església de Sant Julià d'Altura es va documentar un conjunt de vidres en un context tancat localitzat a l'interior d'un vas funerari d'època baixmedieval UE 405 (ROIG; COLL: 2003 i 2006).

Es tracta concretament d'una estructura funerària que es troba integrada a l'obra d'ampliació de la nau lateral gòtica (segle XIV) i situada al seu angle sud-oest. Aquest vas funerari estava delimitat pels murs perimetrals de la nau i per un mur interior que enllaçava amb tota l'obra. Configurava, així, una estructura de planta rectangular de 2 metres de llargada per 80 cm d'amplada, feta d'obra de maçoneria, amb aproximadament un metre de fondària conservada. Cal suposar que tindria una coberta de lloses de pedra que no han perdurat.

A l'interior d'aquest vas funerari es va localitzar, al seu nivell inferior, l'enterrament d'un individu adult embolcallat en un sudari d'època baixmedieval, el qual presentava restes del teixit de lli mineralitzat.

Per sobre d'aquesta inhumació es va documentar un estrat prim de terres de cobriment (UE 495) amb presència de tres monedes, concretament dos òbols

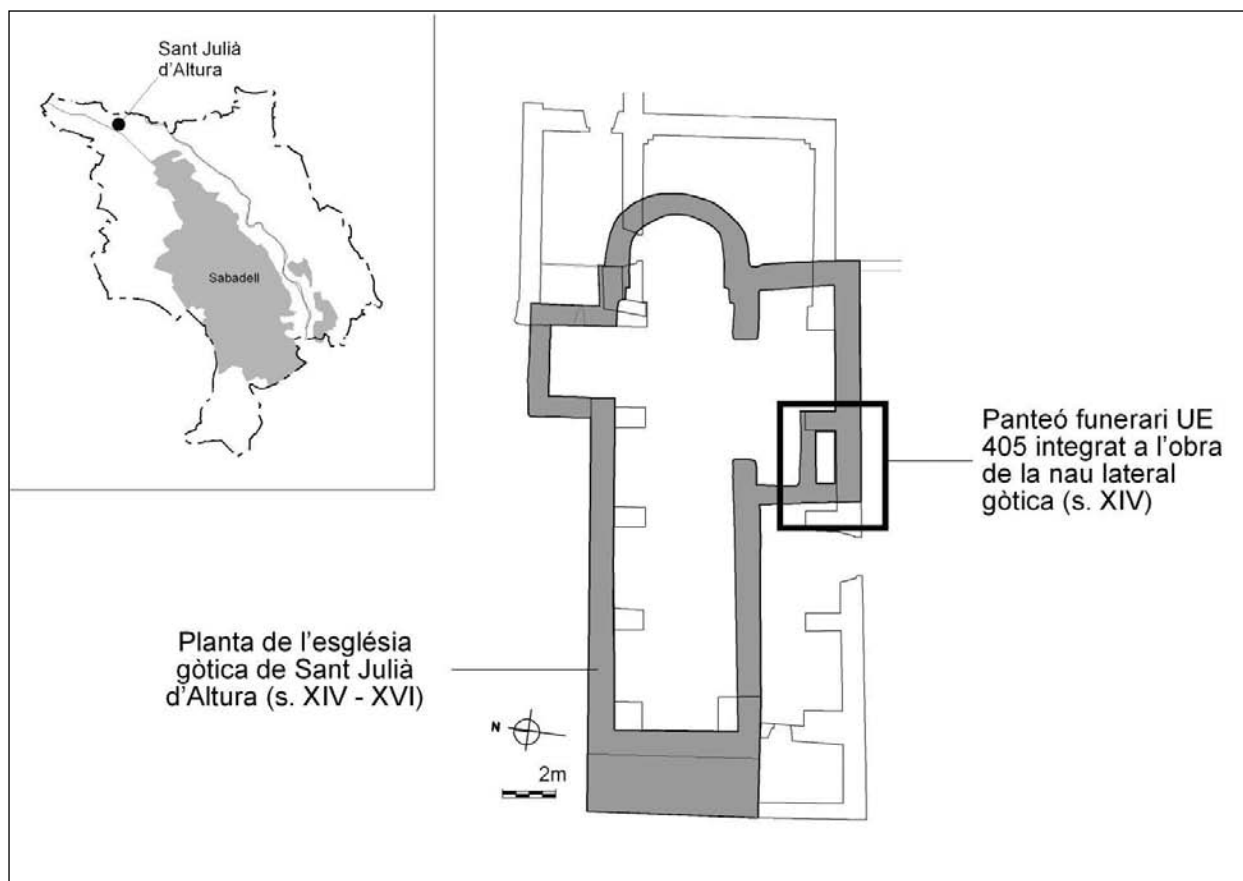
1 DSLLM, doc. 217 (Puig: 1995). Aquest acrònim correspon al Diplomatar de St. Llorenç del Munt.

2 DSLLM, doc. 323 (Puig: 1995).

3 DSLLM, doc. 365 (Puig: 1995).

4 DSLLM, doc. 428 (Puig: 1995).

5 Aquesta intervenció va ser gestionada pel Museu d'Història de Sabadell i va ser finançada conjuntament entre la Parròquia de St. Julià d'Altura, l'Ajuntament de Sabadell i el Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya. L'equip d'excavació va estar format pels arqueòlegs Jordi Roig i Buxó (direcció tècnica), Joan-Manuel Coll i Riera i Josep-Anton Molina i Vallmitjana.

Planta de l'església de Sant Julià d'Altura amb la situació del panteó funerari UE 405 a on es va localitzar l'estrat UE 411 amb el conjunt de vidres.

de Jaume II (1291-1327) i un liard del delfinat de Carles VIII (1483-1488). Immediatament per sobre d'aquest estrat es va individualitzar una capa següent de terres fines amb material arqueològic (UE 411). Per les seves característiques fou possible determinar que es tractava d'una abocada puntual fruit d'una neteja de l'àmbit de l'església, amb presència de recipients de vidre sencers però fragmentats, tant d'ús litúrgic com d'ús domèstic, juntament amb altres restes orgàniques i dues monedes, concretament dos diners de Barcelona de Ferran II (1479-1516).

Finalment, i reconstruint la seqüència estratigràfica d'aquest vas funerari, s'identificaren dues darreres inhumacions fetes per sobre d'aquesta abocada UE 411. Concretament, es tracta d'un enterrament infantil embolcallat en sudari, dipositat al damunt d'una teula, i d'un individu adult en taüt de fusta. Directament al damunt d'aquests enterraments es documentà un potent estrat d'abocament de runa i restes de material d'obra (UE 406) que colmataven totalment el vas funerari i que corresponia a les obres de construcció de la nova església tardorenaiantista (1611-1616). Així mateix, també va ser possible detectar que aquest vas funerari va ser tallat al seu extrem est per les rases de fonamentació d'aquesta nova església de 1611-1616.

3. El conjunt de material de vidre de la UE 411 (primera meitat del segle XVI)

Pel que fa al conjunt de material de vidre procedent de l'estrat UE 411, podem identificar un total d'onze peces de vidre, moltes d'elles pràcticament senceres, corresponents a tres tipus de peces diferents: set llànties (dues d'elles residuals), dos gots i dues ampolles.

D'aquest conjunt destaquen les llànties d'il·luminació d'església, amb set exemplars, cinc dels quals corresponen a l'època renaixentista i els altres dos a fragments de llànties d'època baixmedieval residuals.

Pel que fa a les cinc llànties renaixentistes, podem distingir a escala formal dos tipus diferents, totes elles decorades amb costelles en relleu i fils de lacticini aplicats. Concretament, ens trobaríem davant d'un primer grup de llànties de tipus cràter (ROIG; MOLINA; COLL: 1992), derivades de models islàmics i mediterranis baixmedievals, amb un total de quatre exemplars (fig. 1 a 4). De les escasses peces publicades que tenen paral·lels amb aquest primer grup de llànties cal esmentar la «copa» de Badalona (GUDIOL: 1936, làmina 6); en realitat es tracta del peu i la vora d'una llàntia de tipus cràter i d'una

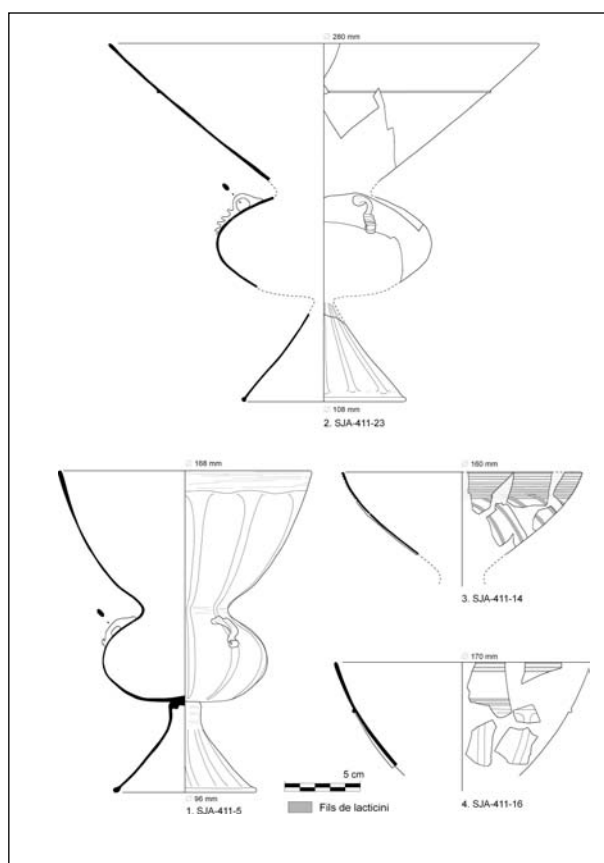
llàntia sencera lleugerament posterior, amb caboixons aplicats (final del segle XVI o inicis XVII) del mateix tipus, i classificada com a «fruitera» en la mateixa publicació (GUDIOL: 1936, làmina 11A).

Del segon tipus de llàntia, de perfil cilíndric en forma de canó i de gran capacitat, només en tenim un sol exemplar sencer (foto i fig. 5). D'aquest tipus només coneixem un paral·lel, d'època baixmedieval, procedent del monestir de Poblet (GUDIOL: 1936, làmina 5B).

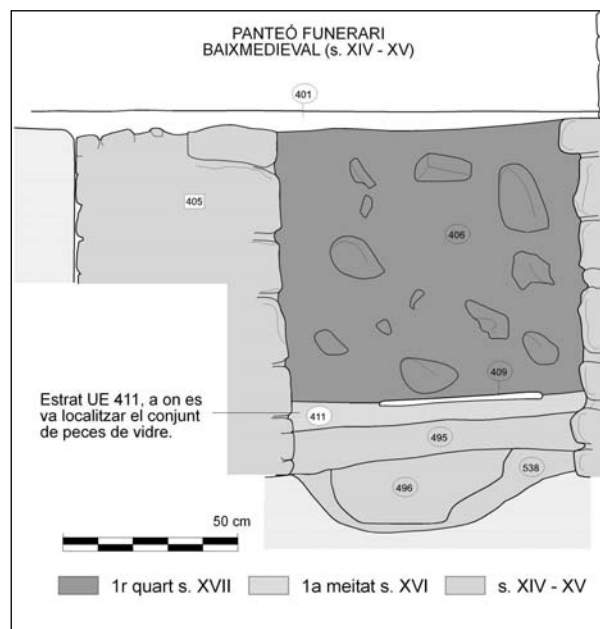
Per altra banda, també s'han recuperat dos gots cilíndrics (fig. 6 i 7) i fragments de dues ampolles (fig. 8 i 9), de tradició baixmedieval i ben documentats al sud de França durant els segles XV i XVI (Foy: 1988).

Finalment, tenim els fragments de vores exvasades de dues llànties globulars (fig. 10 i 11) que corresponen a peces residuals d'època baixmedieval.

Així doncs, ara com ara, aquest és el primer context arqueològic datat a Catalunya amb recipients de vidre d'ús litúrgic a la façó de Venise atribuïbles als tallers de Barcelona documentats durant el Renaixement. D'aquesta manera, el conjunt de vidres abocats presenta una cronologia força precisa pel seu moment d'amortització, que cal situar

Material de vidre l'estrat UE 411 (1ª meitat s. XVI). 1: Llàntia de cràter amb costelles en relleu. 2 - 4: Llànties de cràter amb costelles en relleu i fils de lacticini.

La secció del panteó amb els seus estrats d'amortització.

dins de la primera meitat del segle XVI, preferentment a inicis de segle, amb un terminus post quem de 1479-1516, gràcies a les datacions numismàtiques i les relacions estratigràfiques.

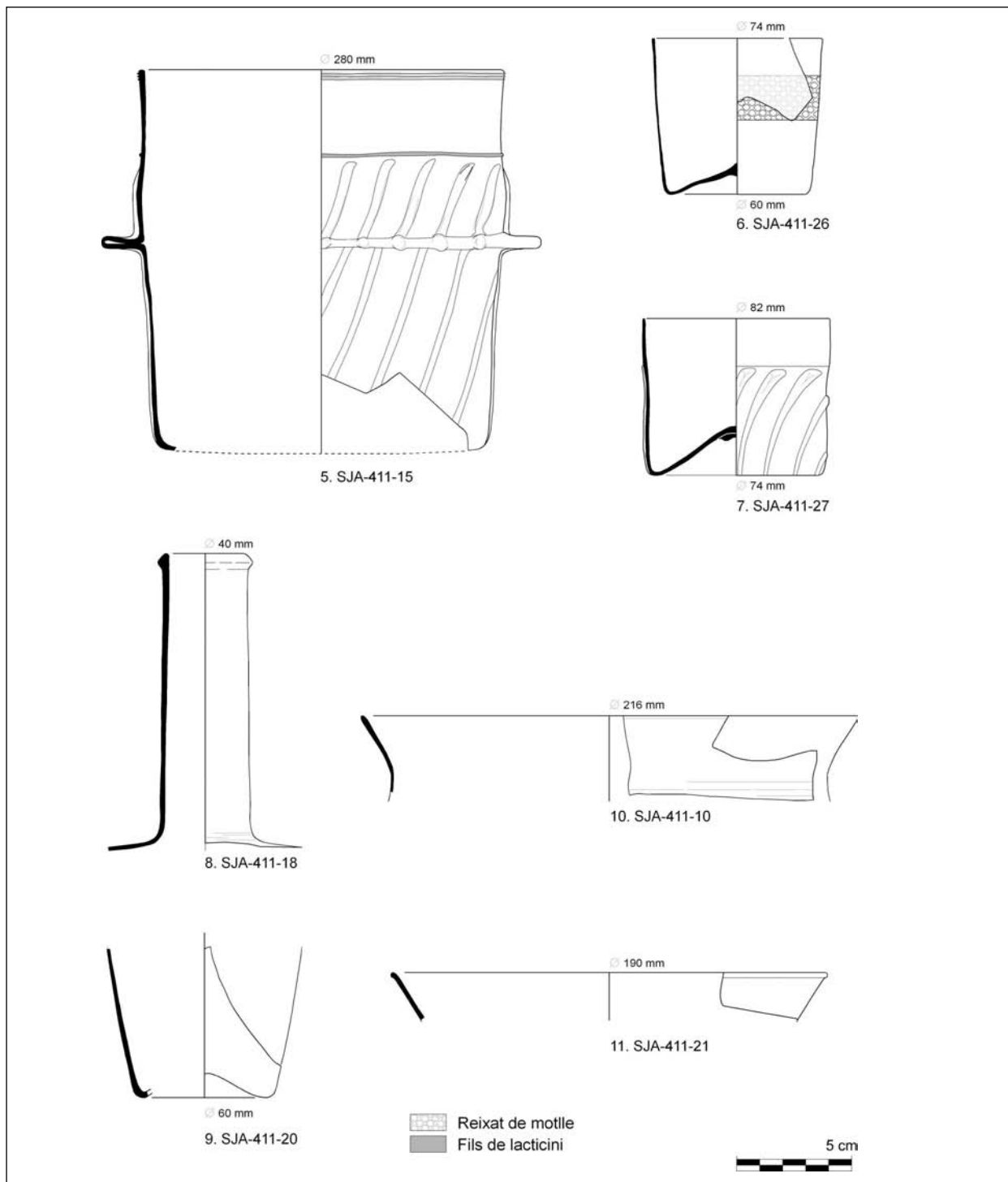
Catàleg de peces

1. Vidre incolor, lleugerament melat, bufat i marcat en motlle. Alçada: 211 mm. Diàmetre de la boca: 168 mm. Diàmetre del dipòsit: 110 mm. Diàmetre de la base: 96 mm. Descripció: llàntia de tipus cràter, de dipòsit esfèric, amb gran coll troncocònic obert fins a la boca, i peu cònic, amb tres nanses aplicades al cos, de petites dimensions. El coll, el dipòsit i la base presenten costelles en relleu. La vora ha estat allisada en calent.

2. Vidre incolor, lleugerament melat, bufat i marcat en motlle. Alçada: 235 mm. Diàmetre de la boca: 280 mm. Diàmetre del dipòsit: 140 mm. Diàmetre de la base: 108 mm. Descripció: llàntia de tipus cràter, de dipòsit esfèric, amb gran coll troncocònic obert fins a la boca, i peu cònic, amb tres nanses aplicades al cos, de petites dimensions i amb crestres pinçades a la seva meitat inferior. La base presenta costelles en relleu. Decorada amb un fil de lacticini al coll.

3. Vidre incolor, lleugerament blanquinós, bufat. Diàmetre de la boca: 160 mm. Descripció: vora de llàntia de tipus cràter, amb gran coll troncocònic obert fins la boca. La vora presenta fils de lacticini disposats en horitzontal i el coll fils de lacticini disposats en helicoidal.

4. Vidre incolor, lleugerament blanquinós, bufat i marcat en motlle. Diàmetre de la boca: 170 mm.

Material de vidre de l'estrat UE 411 (1ª meitat s. XVI). 5: Llàntia de canó amb fils de lacticini i costelles en relleu. 6: Got amb reixat romboïdal a motlle. 7: Got amb costelles en relleu. 8: Coll d'ampolla. 9: Fons i cos d'ampolla. 10 – 11: Llànties tipus medieval.

Descripció: vora de llàntia de tipus cràter, amb gran coll troncocònic obert fins a la boca. La vora presenta dos feixos de fils de lacticini disposats en horitzontal i el coll presenta costelles verticals en relleu.

5. Vidre incolor, lleugerament verdós, bufat i marcat en motlle. Alçada: 165 mm. Diàmetre de la boca: 160 mm. Diàmetre de la base: 140 mm. Descripció: llàntia de perfil cilíndric, amb un ressalt discoïdal a mitja alçada, i fons reentrat. La vora presenta un

feix de fils de lacticini aplicat al llavi i un fil més gruixut a mitja alçada. Presenta costelles en relleu disposades en helicoïdal. Probablement es tracta d'una llàntia «de canó».

6. Vidre incolor, lleugerament verdós, bufat i marcat en motlle. Alçada: 67 mm. Diàmetre de la vora: 74 mm. Diàmetre del fons: 60 mm. Descripció: got de contenidor cilíndric, vora arrodonida al foc i fons reentrat. Presenta una faixa central obtinguda a motlle, elaborada amb un reixat romboïdal.

7. Vidre incolor, lleugerament verdós, bufat i marcat en motlle. Alçada: 67 mm. Diàmetre de la vora: 82 mm. Diàmetre del fons: 74 mm. Descripció: got de contenidor cilíndric, vora allisada en calent i fons reentrat. Presenta el cos decorat amb costelles en relleu disposades en helicoidal.

8. Vidre blavós bufat. Alçada conservada: 125 mm. Diàmetre de la vora: 40 mm. Descripció: vora i coll d'ampolla de grans dimensions, tipus «garrafó». Vora engruixida i treballada en calent.

9. Vidre incolor, lleugerament verdós, bufat. Diàmetre de la base: 60 mm. Descripció: base i cos d'una ampolla troncocònica, amb restes d'oli mineralitzat a la superfície interior. Idèntica a altres peces del mateix jaciment del període gòtic (inèdites).

10. Vidre verdós, bufat. Diàmetre de la vora: 216 mm. Descripció: vora de llàntia, atribuïble a peces globulars de vora exvasada de tipus medieval.

11. Vidre verdós, bufat. Diàmetre de la vora: 190 mm. Descripció: vora de llàntia, atribuïble a peces globulars de vora exvasada de tipus medieval.

Bibliografia

CARRERAS, J. (2001). «Els vidres catalans à la façó de Venise del Museu de les Arts Decoratives de Barcelona (segles XVI-XVII)», dins *I Jornades Hispàniques d'Història del Vidre*. Actes, Monografies, 1. Museu d'Arqueologia de Catalunya, Barcelona, pàg. 143-153.

CARRERAS, T.; DOMÉNECH, I. (2003). *Museu Cau Ferrat*. La col·lecció de vidre. Sitges.

CERDÀ, J. A. (1998). «El conjunt de vidre mataroní trobat a les excavacions de la Plaça Gran de Mataró (1982)». *Laietania*, núm. 11. Museu de Mataró, Mataró, pàg. 163-199.

DOMÉNECH, I. (2001). «La col·lecció de vidres d'època moderna del museu Cau Ferrat de Sitges». *I Jornades Hispàniques d'Història del Vidre*. Actes, Monografies, 1. Museu d'Arqueologia de Catalunya, Barcelona, pàg. 155-160.

FOY, D. (1988). *Le verre médiéval et son artisanat en France méditerranéenne*. París.

GUDIOL, J. (1936). «Els vidres catalans», dins *Monumenta Cataloniae*, vol. III. Barcelona.

ROIG, J.; COLL, J. M. (2003). «L'església de Sant Julià d'Altura (Sabadell, Vallès Occ.)», dins *II Congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna a Catalunya, Sant*

Cugat del Vallès, 18-21 d'abril de 2002. Actes, volum II. ACRAM, Barcelona, pàg. 598-616.

—, (2006). «L'evolució històrica del conjunt de Sant Julià d'Altura: les intervencions arqueològiques de 1998-1999». *Quaderns de Patrimoni*, IX. Sabadell, pàg. 45-75.

ROIG, J.; MOLINA, J. A.; COLL, J. M. (1992). «Els vidres litúrgics de Sant Nicolau (Sabadell)». *Arraona*, núm. 11. Sabadell, pàg. 73-78.